

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ПОТОПАХІНА Ольга Миколаївна

УДК 349.3:364.4-058.862

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ — СИРІТ ТА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

Спеціальність: 12.00.05 - трудове право; право соціального
забезпечення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Чанишева Галія Інсафівна,
Одеська національна юридична академія,
декан соціально-правового факультету

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Хуторян Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького,
провідний науковий співробітник відділу
проблем цивільного, трудового та
підприємницького права;

кандидат юридичних наук, доцент
Жернаков Володимир Володимирович,
Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри трудового права

Захист відбудеться 18 жовтня 2008 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

Автореферат розісланий 15 вересня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом. Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання, що складаються з чотирьох основних принципів: першочерговість інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя; залучення до життя спільноти; відсутність дискримінації.

В усіх країнах світу існує така категорія населення, яка потребує особливої уваги, - це діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. В нашій країні складне соціально-економічне становище значної кількості населення, послаблення виховної функції сім'ї загострили проблеми дитячої бездоглядності й безпритульності. В умовах девальвації моральних цінностей, різкого зниження життєвого рівня населення збільшується кількість бездоглядних, безпритульних дітей.

У нових соціально-економічних умовах проблеми захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не тільки не втратили своєї актуальності, а й набули особливої гостроти. Понад 80 тис. сімей з різних причин не виконують виховні функції щодо власних дітей. Зберігається тенденція до зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Нині в Україні понад 115 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На профілактичному обліку служб у справах дітей перебуває майже 150 тис. дітей, які бродяжать та жебракують. Щорічно в притулках перебуває від 25 до 30 тис. дітей. Майже 20 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, потребують влаштування. В Україні лише кожна десята дитина, яка перебуває під опікою держави, дійсно не має рідних. Інші – так звані «соціальні сироти», яких дедалі стає більше. Виправити становище покликані заходи Державної програми подолання дитячої безпритульності і безоглядності на 2006-2010 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 року з метою соціального-правового захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Завдання Державної програми спрямоване на захист прав дітей і насамперед полягає у збереженні для дитини сімейних умов життя.

З метою посилення уваги суспільства до проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, захисту їх прав і законних інтересів, створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї Указом Президента від 11 грудня 2007 року 2008 рік оголошено в Україні Роком підтримки національного усиновлення та інших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей» від 5 травня 2008 року визначені основні напрямки державної політики у сфері охорони дитинства, захисту прав та законних інтересів дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують особливої уваги з боку держави.

Згідно із ст.52 Конституції України утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Правовою основою реалізації цього конституційного положення є національне законодавство про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що регулює відносини із надання матеріальної, соціальної та правової допомоги зазначеній категорії дітей та осіб з їх числа.

Окремі питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджують у своїх наукових працях такі вчені і фахівці, як В.В. Андріїв, Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, Л.С. Волинець, К.В. Добромислов, М.Л. Захаров, О.І. Карпенко, В.Г. Кобелева, Н.Ю. Максимова, О.Є. Мачульська, В.Ю. Москалюк, А.М. Нечасєва, Д.А. Ніконов, І.В. Пеша, П.Д. Пилипенко, Н.Т. Поліс, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, О.В. Стремоухов, Є.Г. Тучкова та ін. Втім, до цього часу у вітчизняній науці права соціального забезпечення відсутні спеціальні комплексні дослідження теоретичних та прикладних питань правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання планів науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Правове забезпечення праці та соціального захисту населення в умовах становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні» на 2001-2005 роки і «Правове регулювання трудових відносин і відносин у сфері соціального захисту в умовах ринкової економіки та його ефективність» на 2006-2010 роки, які є складовими планів науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Правові проблеми становлення і розвитку сучасної правової держави» на 2001-2005 роки (державний реєстраційний номер 0101U001195) і «Традицій та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток теорії права соціального забезпечення про соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення його правового забезпечення.

Для досягнення зазначеної мети в дослідженні ставляться такі завдання:

доповнити та удосконалити понятійно-категоріальний апарат права соціального забезпечення;

дослідити становлення і розвиток законодавства про соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та еволюцію системи соціального захисту цієї категорії дітей та осіб з їх числа;

визначити місце правових норм про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у системі права соціального забезпечення;

виділити форми і види соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

проаналізувати функції та повноваження органів, які здійснюють соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

дослідити правові аспекти матеріального забезпечення і медичного обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

розглянути види та порядок надання соціальних послуг закладами для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

охарактеризувати права та гарантії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сфері освіти і праці;

сформулювати теоретично обґрунтовані конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є низка загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких обумовлений особливостями його об'єкту, предмету, мети і завдань. За допомогою діалектичного методу розглянуто поставлені автором проблеми соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в їх розвитку та взаємозв'язку. Застосування історико-правового методу дозволило проаналізувати еволюцію системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, її правове забезпечення та обґрунтувати необхідність подальшого наукового дослідження цієї проблеми. Соціологічний метод використовувався при анкетуванні 75 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою виявлення актуальних проблем їх соціальної та психологічної адаптації. Формально-логічний та системний методи відіграли значну роль у визначенні загальних ознак та специфічних рис окремих видів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити схожі об'єкти пізнання при аналізі національного законодавства, міжнародних правових актів та законодавства зарубіжних країн.

Основні положення та висновки дисертації базуються на аналізі міжнародних актів про права людини, чинного законодавства України та законодавства зарубіжних країн, практики їх застосування, досягнень загальної теорії права, права соціального забезпечення, трудового права, інших галузей системи права України, матеріалах судової практики, діяльності органів прокуратури, служби у справах дітей Одеської обласної державної адміністрації.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці права соціального забезпечення комплексним дослідженням

системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

визначено поняття «діти, які знаходяться у складній життєвій ситуації», «соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «матеріальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «медичне обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «соціальна реабілітація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»;

проаналізовано становлення і розвиток законодавства про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначено його етапи та особливості кожного з них;

виділено характерні ознаки і види соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

здійснено класифікацію видів соціального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

досліджено функції та повноваження органів, які здійснюють соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

охарактеризовано систему заходів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

досліджено правові аспекти матеріального забезпечення, медичного обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

охарактеризовано гарантії та пільги дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сфері праці й освіти та обґрунтовано необхідність встановлення додаткових гарантій права на працю та права на освіту зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа;

удосконалено:

визначення понять «дитина-сирота», «дитина, позбавлена батьківського піклування», «статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування», «державні соціальні стандарти для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа»;

обґрунтовано висновок про необхідність структуризації та зміни назви Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»;

дістало подальшого розвитку:

охарактеризовано зміст найважливіших положень міжнародних актів про захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

досліджено форми влаштування та утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

розкрито сутність соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як додаткового соціального захисту;

проаналізовано положення актів чинного законодавства про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення їхнього змісту з урахуванням міжнародних стандартів.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані: у науково-дослідницькій діяльності для подальшої розробки проблем правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні; у правотворчій діяльності з метою удосконалення правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; у практичній діяльності органів, які здійснюють соціальний захист цієї категорії дітей та осіб з їх числа.

Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при викладенні курсу «Право соціального забезпечення», при підготовці і написанні підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначеної дисципліни.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на засіданнях науково-теоретичного семінару кафедри трудового права та права соціального забезпечення, на науково-практичних конференціях, зокрема: 60-й науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова «Соціально-правові проблеми удосконалення законодавства України: історія, теорія і практика» (м. Одеса, 23-25 листопада 2005 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження – 2006» (м. Дніпропетровськ, 20-28 лютого 2006 р.); 9-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії» (м. Одеса, 9-10 червня 2006 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – '2006» (м. Дніпропетровськ, 16-30 червня 2006 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та технології: крок в майбутнє – '2007» (м. Дніпропетровськ, 1-15 березня 2007 р.); 10-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії (м. Одеса, 27 квітня 2007 р.), а також на засіданні круглого столу «Проблеми правового забезпечення праці та соціального захисту населення України в сучасних умовах» (м. Чернігів, 11 квітня 2006 р.).

Публікації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться в дисертації, викладені автором у 7 публікаціях, в

тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 200 сторінок, з яких основний зміст – 182 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються мета і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети, об'єкт, предмет і метод дослідження, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення.

Перший розділ «Загальна характеристика системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» складається з трьох підрозділів. У **підрозділі 1.1. «Міжнародні стандарти захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»** проаналізовано положення міжнародних актів про соціальний та правовий захист зазначеної категорії дітей. Йдеться про акти ООН, МОП, Ради Європи, зокрема, Декларацію прав дитини 1959 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей 1990 р. та ін. Звертається увага на необхідність врахування у національному законодавстві положень ст. 17 Європейської соціальної хартії (переглянутої), якою передбачено право дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист.

Автор відзначає недосконалість змісту ст.2 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», відповідно до якої до законодавства України про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віднесені тільки акти національного законодавства і не названі міжнародні акти, ратифіковані Україною.

У **підрозділі 1.2. «Становлення і розвиток законодавства про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»** аналізується еволюція системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та її правового регулювання. У дисертації проаналізовано нормативно-правові акти, що складають законодавство про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Автором виділено етапи становлення і розвитку законодавства про соціальний захист зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа і охарактеризовано особливості кожного з етапів.

Аналіз правових норм про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дозволяє дійти висновку, що вони

утворюють комплексний правовий інститут, який об'єднує норми різних галузей права – права соціального забезпечення, трудового права, цивільного права, сімейного права, житлового права, медичного права та ін. У системі права соціального забезпечення правові норми про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, утворюють окремий правовий інститут з відповідною назвою.

Аналіз чинного законодавства про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, свідчить про його недосконалість, що виявляється у перенасиченості, заплутаності та складності, термінологічній невизначеності й неузгодженості. Крім базового законодавчого акту, а саме Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 року, заходи соціального захисту зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа передбачені іншими законами та численними підзаконними нормативно-правовими актами. Має місце дублювання норм, які містяться в постанові Кабінету Міністрів України «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту і матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» від 5 квітня 1994 року та інших нормативно-правових актах про соціальний захист зазначеної категорії дітей і осіб з їх числа. Автор пропонує внести відповідні доповнення до Закону і визнати такими, що втратили чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 року та деякі інші постанови уряду.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо соціального захисту осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 5 жовтня 2006 року до Закону впроваджений термін «особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», проте у назві Закону це не знайшло відображення. Автор пропонує змінити назву Закону та іменувати його Законом України «Про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа». Невдалою є структура Закону, оскільки відсутність розділів не надає логічної завершеності та послідовності його змісту, ускладнює розуміння і тлумачення. Не всі нормативно-правові акти про соціальний захист зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа супроводжуються механізмом реалізації, що перешкоджає їх втіленню у життя і робить декларативними.

У підрозділі внесено пропозиції про уточнення понять «дитина-сирота», «дитина, позбавлена батьківського піклування», а також доповнення Закону України «Про організаційно-правові умови соціального захисту дітей-сиріт та дітей-позбавлених батьківського піклування» визначеннями понять «соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «матеріальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «медичне обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підклування», «соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

У підрозділі 1.3. «Поняття та види соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» проаналізовано точки зору вітчизняних та зарубіжних вчених щодо визначення поняття соціального захисту, його співвідношення з соціальним забезпеченням, сформульовано визначення поняття «соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

У літературі застосовуються різні терміни – «особливий соціальний захист», «спеціальний соціальний захист». Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, слід вважати додатковим соціальним захистом, сутність якого полягає у встановленні на законодавчому рівні додаткових заходів соціального захисту з боку держави (на додаток до загальних умов захисту дітей) цієї категорії дітей та осіб з їх числа, у встановленні додаткових гарантій та наданні додаткових пільг щодо працевлаштування, набуття освіти, медичного обслуговування, забезпечення житлом, а також отримання непрямих соціальних послуг.

У підрозділі уточнюється визначення поняття «статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування». Із визначення даного поняття у Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» випливає, що надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг. Проте у зазначеному понятті не вказуються інші види соціального захисту, на які має право дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування. Крім визначених Законом заходів соціального захисту, таким дітям та особам з їх числа надаються ще непрямі соціальні послуги.

Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, тісно пов'язаний з соціальними стандартами – певними нормативами, які визначають рівень певних соціальних благ і встановлюють державні гарантії їх забезпечення. У дисертації уточнюється поняття «державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», які визначаються як законодавчо встановлені нормативи мінімальних розмірів матеріальних та інших благ, що забезпечують кожній дитині-сироті та дитині, позбавленій батьківського піклування, необхідний для неї достатній рівень життя і умови для нормальної життєдіяльності.

Аналіз чинного законодавства дає підстави виділити такі види соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як грошові соціальні виплати; натуральна соціальна допомога; пільги у сфері працевлаштування, забезпечення житлом, освіти та охорони здоров'я; соціальне обслуговування; медична допомога.

У підрозділі аналізуються функції та повноваження органів, які здійснюють соціальний захист зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа.

У розділі 2 **«Правове забезпечення окремих видів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»** характеризуються такі види соціального захисту зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа як соціальна допомога, соціальне обслуговування, медичне обслуговування.

У підрозділі 2.1. **«Державна соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»** аналізуються норми чинного законодавства про підстави призначення та розмір допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

При призначенні і виплаті державної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, важливою гарантією є їх забезпечення на рівні, не нижче встановленого прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку.

До недавнього часу існували відмінності у розмірі державної соціальної допомоги на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою чи піклуванням, та дітей даної категорії, влаштованих у дитячі будинки сімейного типу і прийомні сім'ї. Зазначені відмінності було усунуто постановою Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою (піклуванням) і проживають у сім'ях опікунів (піклувальників), за принципом «гроші ходять за дитиною» від 4 квітня 2007 року №605, а постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 року №199 передбачено продовження у 2008 році проведення зазначеного експерименту.

Законом України від 15 квітня 2008 року, який набуває чинності з 1 січня 2009 року, було внесено зміни до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо встановлення державної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у розмірі, що становить два прожиткових мінімумів для дитини відповідного віку. Отже, з 1 січня 2009 року в усіх областях України діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які знаходяться під опікою, або в дитячих будинках сімейного типу отримуватимуть державну соціальну допомогу у розмірі двох прожиткових мінімумів. У підрозділі обґрунтовується необхідність внесення відповідних змін до п.26 Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року.

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 року №199 внесено зміни до Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою (піклуванням) і проживають в сім'ях опікунів (піклувальників), за принципом «гроші ходять за дитиною» в умовах експерименту, згідно з якими

припинено виплату допомоги особам віком від 18 до 23 років, що навчаються за денною формою у загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації у розмірі двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

У підрозділі обґрунтовується необхідність внесення доповнення до ст.18 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» про продовження строку виплати допомоги на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням, у разі навчання їх за денною формою у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладах до його закінчення, але не довше ніж до досягнення 23-річного віку. Таким чином вдасться урівняти строк виплати допомоги на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням, і дітей, влаштованих у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї.

У підрозділі проаналізовано позитивні результати експерименту з призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за принципом «гроші ходять за дитиною», серед яких - активізація роботи щодо встановлення статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Набуття такого статусу дозволяє дитині отримувати державну допомогу в розмірі двох прожиткових мінімумів. Водночас на практиці викликає занепокоєння тривалий термін встановлення статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, про що свідчать матеріали судової практики.

Потребує вдосконалення механізм фінансування програми «гроші ходять за дитиною». Необхідно включити в експеримент дітей, які виховуються в інтернатах, доопрацювати механізм призначення державної соціальної допомоги за місцем проживання дитини-сироти, порядок нарахування належних дитині коштів на бюджет інтернатного закладу та їх вилучення в разі зміни дитиною форми влаштування та ін. На практиці гострими проблемами є не врахування вікових обмежень одержувачів соціальної допомоги; не однаковий розподіл фінансових коштів (найбільша вартість надходить на утримання дітей у дитячих будинках, найменша – на утримання однієї дитини в сім'ях опікунів).

Актуальним залишається питання ведення єдиної бази даних дітей-сиріт, що дасть змогу оперативно призначати допомогу, відстежувати її виплати та отримання. В Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей» від 5 травня 2008 року звертається увага на необхідність забезпечення повного внесення і своєчасного поновлення інформації в Єдиному електронному банку даних дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і громадян, які бажають взяти їх на виховання. Зволікання робіт зі створення єдиного електронного банку даних щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перешкоджає реалізації заходів соціального захисту даної категорії дітей та осіб з їх числа.

У дисертації обґрунтовується необхідність удосконалення законодавства про державну соціальну допомогу на дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування. У цей час призначення і виплата зазначеної допомоги регламентується різними законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Відрізняються розміри та строки виплати допомоги, вона призначається і виплачується різними органами, що спричиняє певні незручності.

Потрібно також відмовитися від визначення розміру допомоги у неоподатковуваних мінімумах, як це передбачено підпунктами 1, 3 й 5 пункту 5 постанови Кабінету Міністрів України «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» від 5 квітня 1994 року, і встановити розмір допомоги у вищезазначених випадках у відсотках від прожиткового мінімуму.

У підрозділі 2.2. «Соціальні послуги закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» досліджуються питання правового забезпечення надання соціальних послуг органами Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. У підрозділі розглядається питання про галузеву природу відносин щодо надання соціальних послуг закладами для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування,

У дисертації проаналізовані питання утримання, навчання та виховання зазначеної категорії дітей в інтернатних закладах (навчально-виховних, соціально-медичних, у дитячому будинку сімейного типу).

У підрозділі розглянуті основні напрямки реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначені Концепцією Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 року, та проаналізовано проблемні питання про проведення реформування зазначених закладів.

З метою реалізації положень Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» про пріоритети форм влаштування зазначеної категорії дітей, у підрозділі акцентується увага на необхідності активізації зусиль зі створення дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей (у 2007 році у 65 адміністративно-територіальних одиницях України не було створено жодної прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу).

У підрозділі 2.3. «Медичне обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» досліджуються правові аспекти медичного обслуговування цієї категорії дітей та осіб з їх числа.

Важливою гарантією дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сфері охорони здоров'я є постійне безоплатне медичне обслуговування в інтернатних закладах для цієї категорії дітей, що включає проведення обов'язкових медичних оглядів, у разі потреби взяття на диспансерний облік, постійний медичний нагляд за ними і своєчасне лікування.

У дисертації пропонується авторське визначення медичного обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та аналізуються його види. Звертається увага на необхідність надання комплексної медичної та психологічної допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування.

Автор обґрунтовує необхідність запровадження спеціальних експертних медичних комісій для огляду дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і забезпечення подання комісіями відповідних відомостей для внесення до Єдиного електронного банку даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, громадян, які бажають взяти їх на виховання.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають право на щорічне безоплатне оздоровлення, а особи із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, - на оздоровлення на пільгових умовах. У підрозділі підкреслюється необхідність удосконалення системи оздоровлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячих санаторіях, оздоровчих і спортивних таборах. Вноситься пропозиція доповнити ст.26 «Оздоровлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа» Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» новою частиною другою такого змісту: «Дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам з їх числа можуть надаватися путівки у шкільні та студентські спортивно-оздоровчі табори праці та відпочинку, санаторно-курортні установи за наявності медичних показань, а також оплачується проїзд до місця лікування і назад».

Розділ 3 «Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, при реалізації права на працю та права на освіту» складається з двох підрозділів. **У підрозділі 3.1. «Додаткові гарантії права на працю дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»** досліджуються питання працевлаштування зазначеної категорії осіб, надання їм послуг з професійної підготовки і перепідготовки.

До додаткових гарантій працевлаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, слід віднести: забезпечення гарантованого робочого місця, яке не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи, а в разі неможливості надання такого робочого місця – встановлення грошової компенсації на цей період, яка виплачується особі з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів; встановлення додаткових гарантій зайнятості (квоти робочих місць для підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та організаційних форм); першочергове працевлаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на наявні вакантні робочі місця; для забезпечення тимчасової зайнятості залучення даної категорії осіб до оплачуваних громадських робіт; покладення

відповідальності за працевлаштування вихованців закладів для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на органи праці та соціальної політики і на керівника закладу, де перебувала дитина.

У підрозділі вноситься пропозиція про приведення актів законодавства про зайнятість населення у відповідність з Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Зокрема, йдеться про внесення змін до ст.5 Закону України «Про зайнятість населення»: у Законі йдеться про дітей (сиріт), які залишилися без піклування батьків. Положення зазначеної статті необхідно узгодити з положеннями ст.23 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» і передбачити в ст.5 Закону України «Про зайнятість населення» встановлення додаткових гарантій зайнятості для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа. Необхідно внести відповідні зміни до п.3 Положення про порядок бронювання на підприємствах, в організаціях і установах робочих місць для працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту, і узгодити коло осіб, визначених у даному пункті, з особами, передбаченими ст.23 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

У дисертації звертається увага на декларативний характер норм, які містяться в частинах 3 і 4 ст.23 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Закон покладає на державу обов'язок працевлаштувати осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не закріплюючи чітко при цьому механізму його реалізації. Через це зазначені норми далеко не завжди виконуються на практиці. У чинному законодавстві необхідно встановити конкретні міри відповідальності органів праці та соціальної політики і керівника закладу, де перебувала дитина, за невиконання обов'язку працевлаштувати вихованців закладів для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Розглядаючи питання про надання першого місця особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, автор звертає увагу на те, що чинний Перелік професій та спеціальностей, за якими роботодавцям може надаватися дотація для забезпечення молоді першим робочим місцем, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 р. №223, включає виключно робітничі професії та спеціальності й потребує розширення. Необхідно передбачити надання податкових пільг та компенсаційних виплат роботодавцям, які приймають на роботу дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Особливу увагу слід приділяти залученню зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа до оплачуваних громадських робіт. Це питання потрібно вирішувати

постійно при взаємодії місцевих органів виконавчої влади та Державної служби зайнятості шляхом визначення переліку тимчасових та громадських оплачуваних робіт, які можуть виконувати діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, та особи з їх числа. Необхідно створити спеціальні фонди для фінансування громадських робіт на об'єктах комунальної власності на основі залучення коштів підприємств та бюджетів різних рівнів.

У дисертації внесено конкретні пропозиції щодо посилення контролю за працевлаштуванням випускників шкіл-інтернатів, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

У підрозділі 3.2. «Додаткові гарантії та пільги для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у сфері освіти» досліджуються питання реалізації права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на отримання дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти у відповідних навчальних закладах.

Автор звертає увагу на важливість забезпечення принципу рівних прав і можливостей дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на отримання певного рівня освіти. Гарантіями права на освіту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є: гарантії права на освіту, передбачені Конституцією України і Законом України «Про освіту», в тому числі доступність і безоплатність освіти у державних і комунальних навчальних закладах, можливість здобути освіту на рівні, що відповідає їх здібностям та ін.; гарантування безплатного навчання в державних і комунальних навчальних закладах усіх рівнів; створення і функціонування закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що забезпечують цим дітям, у тому числі, можливість здобуття певного рівня освіти за умови повного державного утримання (дитячих будинків, загальноосвітніх шкіл-інтернатів, спеціалізованих шкіл-інтернатів, спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів та ін.); законодавче встановлення пільг при зарахуванні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до професійно-технічних і вищих навчальних закладів. Указом Президента України «Про заходи щодо забезпечення прав і законних інтересів дітей» від 5 травня 2008 року №411/2008 передбачено внесення змін до законодавчих актів щодо звільнення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа та дітей-інвалідів від плати за навчання у вищих навчальних закладах усіх рівнів за умови, якщо певний освітньо-кваліфікаційний рівень вони здобувають вперше.

Закон України «Про професійно-технічну освіту» містить окрему ст.43 «Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків», якою передбачено гарантування державою дітям-сиротам і дітям, які залишилися без піклування батьків, переважного права на зарахування до професійно-технічних навчальних закладів. Зазначена норма потребує внесення змін. У даному випадку слід передбачити не переважне право на зарахування, а право дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на зарахування до

професійно-технічних навчальних закладів при позитивних вступних випробувань поза конкурсом.

У підрозділі розглядаються питання стипендіального забезпечення зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа. У Державному бюджеті на 2008 рік передбачено більш пільгові умови стипендіального забезпечення учнів професійно-технічних навчальних закладів та студентів вищих навчальних закладів порівняно з положеннями ст.8 Закону України «Про забезпеченні організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». У постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання стипендіального забезпечення» від 5 березня 2008 р. №165 стипендію дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, поійменовано «соціальною».

Для посилення гарантій права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на отримання освіти видається доцільним передбачити бронювання місць при прийомі їх до професійно-технічних і вищих навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей-позбавлених батьківського піклування, основними з яких є:

1. Соціальний захист дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є системою гарантованих державою економічних, юридичних, фінансових та організаційних заходів щодо повного державного забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів і отримання передбачених законодавством пільг для задоволення їх життєво необхідних потреб і створення умов для нормальної життєдіяльності.

2. Правове забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюється за допомогою норм різних галузей права – права соціального забезпечення, трудового, цивільного, житлового, сімейного, медичного права та інших галузей. Основний масив норм належить до права соціального забезпечення, у системі якого зазначені норми утворюють самостійний правовий інститут з відповідною назвою.

3. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є додатковим соціальним захистом, сутність якого полягає у встановленні на законодавчому рівні додаткових заходів соціального захисту з боку держави (на додаток до загальних умов захисту дітей) цієї категорії дітей та осіб з їх числа, у встановленні додаткових гарантій та наданні додаткових пільг щодо працевлаштування, набуття освіти, медичного обслуговування, забезпечення житлом, а також отримання непрямих соціальних послуг.

4. Соціальний захист зазначеної категорії осіб відбувається у таких формах як державне забезпечення та надання соціальних послуг за рахунок державного бюджету і соціальна допомога та соціальна підтримка за рахунок державного і місцевого бюджетів.

Видами соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є грошова соціальна допомога; натуральна соціальна допомога; пільги у сфері працевлаштування, забезпечення житлом, освіти та охорони здоров'я; соціальне обслуговування; медична допомога.

5. Доцільно об'єднати норми про призначення і виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в окремому розділі Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», в який включити норми про право на допомогу, підстави її призначення, розмір і строки виплати. В єдиному підзаконному акті слід чітко передбачити порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Доцільність цього пояснюється також тим, що з 1 січня 2009 року всі діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, отримуватимуть належну їм державну соціальну допомогу незалежно від форм виховання.

6. В Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» необхідно передбачити механізм працевлаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, а також встановити обов'язок роботодавця працевлаштувати зазначену категорію дітей у межах встановленої квоти робочих місць. Пропонується закріпити у ст.23 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» обов'язок роботодавця працевлаштувати дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на заброньовані робочі місця за направленням державної служби зайнятості та про прийняте рішення у триденний термін повідомити центр зайнятості.

У чинному законодавстві необхідно встановити конкретні міри відповідальності органів праці та соціальної політики і керівника закладу, де перебувала дитина, за невиконання обов'язку працевлаштувати вихованців закладів для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

7. З метою забезпечення більш широкого доступу до освіти, зокрема вищої, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, Міністерству освіти і науки України при формуванні держзамовлення на наступний навчальний рік слід враховувати особливий статус таких дітей.

8. Необхідно забезпечити повне внесення і своєчасне поновлення інформації в Єдиному електронному банку даних дітей-сиріт, дітей, позбавлених

батьківського піклування, і громадян, які бажають взяти їх на виховання, що дозволить реалізувати за умови належного фінансування заходи соціального захисту, передбачені законодавством.

9. Для посилення соціального і правового захисту дітей-сиріт потрібно удосконалити і прискореними темпами впроваджувати різні форми соціального діалогу, залучати підприємства, організації різних форм власності до матеріальної підтримки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, які знаходяться у складних життєвих обставинах, а також стимулювати їх роботу із зазначеною категорією осіб шляхом надання певних пільг та компенсацій.

10. Необхідно сформувати цілісну та ефективну державну систему захисту дитинства. У цей час проблемами дитинства займаються дев'ять міністерств. Враховуючи міжнародний досвід, для посилення механізму захисту прав дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, потрібно заснувати в Україні інститут Уповноваженого з прав дитини і покласти на останнього функції із координації роботи органів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

11. Аналіз правозастосовчої практики свідчить про необхідність удосконалення законодавства про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Основні причини неефективності окремих правових норм – відсутність механізму реалізації, декларативність, невідповідність бюджетним параметрам.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Ноздріна О.М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування /О.М. Ноздріна //Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип.33. – Київ, 2006. – С. 262-271.

2. Ноздріна О.М. Правове забезпечення працевлаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа /О.М. Ноздріна //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. Вип.29. – Одеса, 2006. – С.285-292.

3. Ноздріна О.М. Правові основи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування /О.М. Ноздріна //Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління: Наукові праці економіко-правового

факультету Одеського національного ун-ту ім. І.І. Мечникова. Т.9. Вип.10. – Одеса, 2006. – С.110-118.

4. Ноздріна О.М. Правове забезпечення медичного обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування /О.М. Ноздріна //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип.30. – Одеса: Юридична літ-ра, 2007. – С.127-131.

5. Потопахіна О.М. Матеріальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України /О.М. Потопахіна //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип.37. – Одеса: Юридична літ-ра, 2008. – С. 135-140.

6. Ноздріна О.М. Державні структури соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування /О.М. Ноздріна //Соціально-правові проблеми удосконалення законодавства України: історія, теорія і практика: Матеріали 60-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Одеса, 2006. – С. 172-178.

7. Ноздріна О.М. Правові основи надання житла дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які закінчують навчальні заклади або працюють /О.М. Ноздріна //Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії»; м. Одеса, 3 вересня 2006 р. /Відп. ред. Ю.М. Оборотов, Г.І. Чанишева. – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 215-219.

АНОТАЦІЯ

Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2008.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних та практичних проблем правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у сучасних умовах. В роботі розроблені окремі теоретичні та організаційно-правові засади юридичного механізму соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні. Внесено пропозиції щодо удосконалення категоріального апарату права соціального забезпечення.

Вперше у вітчизняній науці права соціального забезпечення комплексно досліджено систему заходів соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, права та гарантії зазначеної категорії дітей та осіб з їх числа у сфері освіти і праці.

Внесено конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення національного законодавства про соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та практики його застосування.

Ключові слова: дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, соціальний захист, повне державне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

АННОТАЦИЯ

Потопахина О.Н. Социальная защита детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2008.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических проблем правового обеспечения социальной защиты детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения. В работе разработаны отдельные теоретические и организационно-правовые основы юридического механизма социальной защиты детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения.

Сформулированы предложения по совершенствованию понятийно-категориального аппарата права социального обеспечения. Определены понятия «социальная защита детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения», «материальное обеспечение детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения», «медицинское обслуживание детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения», «социальная адаптация детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения».

Исследованы международные стандарты защиты детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения. Выделены этапы становления и развития законодательства о социальной защите детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения, и проанализированы особенности каждого из этапов.

Впервые в отечественной науке права социального обеспечения комплексно исследована система мер социальной защиты детей-сирот, детей, лишенных родительского попечения, и лиц из их числа, дополнительные гарантии и льготы указанной категории лиц в сфере образования и труда.

Исследована отраслевая принадлежность правовых норм о социальной защите детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения. Обоснована целесообразность выделения в системе права социального обеспечения самостоятельного правового института «Социальная защита детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения».

Выделены формы и виды социальной защиты детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения. Проанализировано правовое обеспечение

таких видов социального обеспечения детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения как государственная социальная помощь, социальное обслуживание, медицинское обслуживание.

Проанализированы дополнительные гарантии и льготы детей-сирот, детей, лишенных родительского попечения, лиц из их числа в сфере труда и образования.

Внесены конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию национального законодательства о социальной защите детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения, и практики его применения.

Ключевые слова: ребенок-сирота, ребенок, лишенный родительского попечения, статус ребенка-сироты и ребенка, лишенного родительского попечения, социальная защита, полное государственное обеспечение детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения.

SUMMARY

Potopakhina O.M. Social protection of child-orphan and children, deprived of parental guardianship.— Manuscript.

The thesis on gaining of Candidate of Law degree in specialty 12.00.05 – Labour Law; Social Security Law. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2008.

The thesis is dedicated to the complex research of theoretical and practical problems of legal provision of social protection of child-orphan and children, deprived of parental guardianship, in modern conditions. Specific theoretical, organizational and legal principles of legal mechanism of social protection of child-orphan and children, deprived of parental guardianship in Ukraine, are being developed. Proposals on improvement of conceptual apparatus of Social Security law are introduced.

For the first time in domestic science of Social Security law complex research of system of measures on social protection of child-orphan and children, deprived of parental guardianship, and persons of that kind, rights and guarantees of the above mentioned category of children and persons of that kind, in the field of education and work is conducted.

Concrete proposals and recommendations on improvement of national legislation on social protection of child-orphan and children, deprived of parental guardianship, and practice of its application are made.

Key words: child-orphan, child, deprived of parental guardianship, status of a child-orphan and of a child, deprived of parental guardianship, social protection, full state provision of child-orphan and children, deprived of parental guardianship.